

DARÓCZI ÁGNES – DR. BÁRSONY JÁNOS

PARADIGMAVÁLTÁS

avagy egy kezdeményezés

1. Helyzetértékelés

Tekintettel tapasztalatainkra, hogy sem az államigazgatásban, sem a közintézményekben, sem a közszolgálati médiumokban, sem a tudományos intézetekben, vagyis sem a döntéshozó, sem a végrehajtó hatalomban, sem a médiákban és a kutatóintézetekben a romák – a hazai legnagyobb kisebbség – nincsenek számarányuk, illetve a problémáiknak megfelelő mértékben jelen, kezdeményezést teszünk, amelytől paradigmaváltást remélünk.

Meggyőződésünk szerint a romák múltjáról és jelenéről összefüggéseiben, a kulturális sajátosságok és az együttélés évszázadainak figyelembe vételével érdemes alakítani a közgondolkodást, amelynek formálásában kutatók, tudósok, közéleti emberek és a cigányság sorából jött értelmiségiek meghatározó szerepet játszhatnak. Annál is inkább így van ez, mert tapasztalataink szerint a szakmailag felkészült, átfogó képpel rendelkező értelmiségiek többsége mára marginalizálódott, tudásuk és gyakorlatuk a közéletben és a tudományban nincsen olyan mértékben igénybe véve, mint ami joggal lenne elvárható. Kezdeményezésünk lényege: a fősodorba való bekapcsolódás (mainstreaming) és a fókuszálás (targeting) egyidejű érvényesítése.

Ennek a folyamatnak a kiteljesedésétől várhatjuk, hogy a hazai kisebbségekről való gondolkodás megváltozzon, különös tekintettel a cigányságra, amelynek elfogadtatása és helyzetének megváltoztatása századunk nagy kihívása.

2. A háttér

Az utóbbi harminc évben – még a rendszerváltás után is – a különböző pártállású kormányok és koalíciók **nemzetbiztonsági kérdésként kezelték a roma ügyet**.

A pártállam idején a „nemzetközivé váló” világ jegyében tagadták a szegénység jelenlétét. Azt a tényt, hogy a cigányságra nem terjedt ki a földtulajdonhoz juttatás, hogy munkához is csak fáziskéséssel jutottak, elleplezni igyekeztek. Mondván, „aki akar, az a szocializmusban boldogul” – ezzel a bűnbakképzés mechanizmusa beindult. A meglévő társadalmi egyenlőtlenségek felszámolása helyett az elkendőzés technikáját alkalmazták, az áldozatokra, mint felelősökre mutogattak.

A hatvanas évek végén, a hetvenes évek elején megindult ellenzéki mozgalom éppen a cigányság helyzetének feltárásával próbált rámutatni a meglévő társadalmi feszültségekre. De minthogy a cigánykérdést elsősorban szegénységi kérdésként fogalmazták meg, a nemzetiségi elnyomás és a jogos nemzetiségi törekvések háttérbe szorítása mit sem változott. Ez a szemléletmód máig kihatóan befolyásolja a politikát. A teljes vertikumban gondolkodókat gyakran nacionalistának bélyegzik.

Az utóbbi évtizedekben a cigányság túlnépesedése okoz gondot a „nemzet biztonságáért” aggódnak. Gondolkodásmódjukból pontosan letapogatható, hogy bennünket nem tekintenek teljes jogú magyarnak, a mi gyerekeinkről nem úgy gondolkodnak, mint akik a következő nemzedékek öregedő populációját el fogja tartani.

Ezeknek a szemléletmódoknak a folyamatos jelenléte okozta, hogy a megosztás kiérlelt taktikáit alkalmazták a cigányság érdeke-

it megfogalmazni és képviselni igyekvők ellen. Folyamatosan szembeállították az értelmiséget a legfeljebb középszintű végzettséggel rendelkező helyi vezetőkkel. Mondván, a cigányság problémáit nem érti-érzékeli egy „gázdzsósan iskolázott” „tülkézett” cigány. De szembeállították a városiakat, mint akik nem érthetik a falvakban élőkét, vagy éppenséggel a szegényeket, akiknek szenvedéseit nem értheti egy jobb sorban élő tehetősebb cigány. (Mintha az előítélet és hátrányos megkülönböztetés nem sújtaná a jobb módúakat is.) De láttuk a tudatos szembeállítás példait a generációs ellentétek szításában, az oláh-cigány – beás-rumungró szembeállítás hatékonyságában is. Várhatóan a következő csont a gender-balance mentén fog adódni; „a nők jobb vezetők, mint a férfiak, nekünk női vezetők kellene!” címszóval fog továbbfolyni, mint ahogyan tanúi lehetünk a nemzedéki ellentétek szításának is. A „divide et impera! – oszd meg és uralkodj!” rég bevált módszere érvényesül velünk szemben.

Látunk kell, hogy az eljárás mögött a gazdasági mozgó érdek mindig is az volt, hogy olcsóbbnak tűnt „felvásárolni” néhány cigány vezetőt, mint a szegénység megszüntetésébe investálni, vagy kisebbségi intézményeket létrehozni, fenntartani. A jelenlegi krízis éppen ennek a rövid távú gondolkodásnak köszönhető. A politikai pártok maximum négy éves kormányzati politikában és nem nemzet-stratégiában gondolkodnak, a roma vezetők pedig, a szélre sodródás és kiátkozás kínjával szembesülnek, ha markánsan kiállnak kisebbségük érdekeiért.

Nagyon gyakran az érdekek artikulációja (helyi és országos szinten) is hiányzik, nemhogy a megoldáshoz vezető út, avagy a biztos jövőkép közös kimunkálása folya.

Ezzel a kínos hagyománnyal szakítani meggyőződésünk szerint csak akkor lehet, ha képesek vagyunk távlatosan végig elemezni a helyzetet, annak mozgóterületeit és a velük szemben felállítható stratégiát. Javaslatokat megfogalmazni, amelynek mentén közös cselekvés szervezhető, amely a szolidaritásra, a toleranciára, az alapvető emberi jogok és a demokrácia szabályainak betartására és betartatására építenek. A romák esetében egyre égetőbb problémaként kell a demokrácia-deficitről beszélnünk a társadalmi munkamegosztásból való kizuhanás és a szegregáció kísérelő jelenségei mellett.

2.1. Elemzés-féle

a/ a problémák szembeállítása, kijátszása egymás ellen¹

„A roma közösségeket terhelő problémákat három csoportra bonthatjuk: miközben számolnunk kell

– a romák sokszoros fölültreprezentáltságára a szegények, a hátrányos helyzetűek között,

– a romákat körülvevő előítéletek, elszigeteltség és diszkrimináció jelenlétére.– szembe kell néznünk a kisebbségi/nemzetiségi lét és jogérvényesülés elmaradottságával és korlátozottságával is.

¹ Bársony János: Hiánybetegségek. In: Beszélő, 2006. május

A hatalom ezeket a különböző tényezőket kijátssza egymással szemben – az ideológiai, kommunikációs és politikai játszmák során.

– A szegénységet és a nyomor kultúráját roma sajátosságként, „öröktől meglévő” és változhatatlan adottságként, irracionális, kezelhetetlen társadalmi fátumként jelenítik meg. (Ezzel nyomhatják el a döntéshozók a lelkiismeret-furdalásukat, midőn a mindig szűkösen rendelkezésre álló forrásokat a jobb érdekérvényesítő képességű csoportok számára csoportosítják át, és nem „pazarolják a reménytelen roma nyomor kezelésére”).

– A jogos roma kisebbségi/nemzetiségi igényeket úgy igyekeznek elbagatellizálni, elnyomni, hogy demagóg módon szembeállítják őket a szegénység más nagyságrendű problémájával. („Kenyér kell a népnek, nem pedig múzeum, színház, anyanyelvi oktatás, intézmények.” Vagy: „a roma kultúra csak néhány megélhetési-cigány értelmiségi ügye, a nép lakni, enni, dolgozni akar, nem cigány nyelven tanulni, kultúráját használni, fejleszteni”). – A romaellenes előítéleteket társadalmi adottságként elfogadva egyaránt elodázzák a roma kisebbségi/nemzetiségi, kulturális, oktatási, önreprezentációs igények és a nyomor-enyhítő igények kielégítését. (A magyarázat: az előítéletes többség úgy sem helyeselné, nem fogadná el az „emberek”, csak a feszültségek növekednének tőlük. Vagy: képmutató módon nem véve tudomást a roma problémák súlyáról, a romák számáról, az őket sújtó előítéletek erejéről ugyanannyi önálló média megjelenést, kulturális, oktatási és információs lehetőséget, forrást biztosítanak számukra, mint pár ezer fős közösségeknek.)²

A szegénység csapdájából kitörni teljesen egyértelmű, hogy nagypolitikai akarat nélkül csupán rendkívül keveseknek sikerül. Társadalmunk eléggé zárt ahhoz, hogy az iskola ne kiegyenlítsen, hanem „újratermelje a hátrányokat”. De egyszersmind nem is lehet elvárni a legalul lévőktől, hogy saját erejükből (és csupán saját erejükből) megváltoztassák helyzetüket. Ugyanakkor az előítéletek, bármennyire is rajtunk csattanak, alapvető társadalmi betegséget mutatnak és nem felszámolásuk pusztán a mi gondunk kell legyen. Nem fognak csupán attól elmúlni, hogy mi nem akarjuk őket. Mondhatnám azt is – hivatkozva az európai folyamatokra – hogy a jogi védelem és az alapvető emberi jogok betartásának maradéktalan érvényesülése elkezdett, de gyengén erősödő folyamat. Avagy minden jogszabály annyit ér, amennyit betartanak belőle.

b/ a megoldás: a társadalmi diskurzus

Van azonban egy pont, amelynek segítségével a kisebbségvédelem megszilárdítható, a közgondolkodás megreformálható, az előítéletek csökkenthetőek – ez pedig a tudatosítás, a társadalmi diskurzus tudatos alakítása. Romáknak és nem-romáknak egyaránt meg kell tanítanunk a békében-háborúban való együttlétnék hat-száz évesnél is hosszabb idejét, és hozzájárulásunkat az országépítéshez, a nemzet gyarapodásához, fennmaradásához. Ennek a folyamatnak hozadéka lehet a megtalált és békességben megélt identitás, a visszanyert önbecsülés, avagy méltóság, de a társadalmi békéért hozandó áldozatok tudatosítása is. Az áldozattal egyértelműen szembeállítható nyereség transzparensse tétele szolgálhat a meggyőzés legfőbb eszközeként.

Negatív oldaláról közelítve, ha ezt a folyamatot nevének akarjuk nevezni, leginkább **nemzeti amnéziáról** kell beszélnünk. **A történelmi folyamatosság hiányáról.** A romák esetében, ahol máig hi-

ányzik az írott történelem, az egyház, az értelmiség, és a többségi társadalom esetében is, akik elfelejtették, „mi haszna a cigánynak”, elfelejtették jelenlétünket a magyar történelemben.

Mindebből szervezen következik, hogy **újra kell gondolnunk az identitás kérdéskörét.** Leszögezve, hogy valamely néphez, kisebbséghez való tartozás nem lehet kizárólagos. Egy embernek egyszerre több identitása is lehet és ezek a különböző identitások nem állíthatóak szembe egymással. (Sokan közülünk egyszerre németek és magyarok, magyarok és németek, egyszerre magyarok és románok, románok és magyarok, szlovákok és magyarok, cigányok és magyarok, avagy magyarok és romák. De természetesen számolnunk kell akár hármas identitással is, mint ahogy pontosan tudható, a felvidéki és erdélyi magyar iskolák tanulóinak jelentős része magyar ajkú roma, akik nélkül akár be is zárhatna az iskola. Tegyük fel a kérdést: vajon joga van-e magyarnak tartani magát egy erdélyi vagy felvidéki cigánynak, ha magyar iskolába jár, otthon cigányul beszél, de közben román vagy szlovák állampolgár? Avagy kinek van joga elvitatni tőle ezt az önmeghatározást?)

A magyar nemzetudatot rendkívüli módon befolyásolja az elszakított nemzettestek létének tudata, vagyis a Trianon-szindróma. A magyarságon esett sérelem, a határon túlra szakadt magyarság gyakran nyomorult helyzete a magyarok többsége számára kizárólagossá tette a magyarság tudatot. Az általunk kezdeményezett diskurzusnak az lehetne az egyik haszna, ha segítene megértetni, hogy az identitás egyszerre lehet többes, és nem szembeállítható.

A problémák éppen abból adódnak, hogy a többségi társadalom ezeket az identitásokat gyakran kizárólagosnak és egymással szembeállíthatónak kezeli, választásra kényszerítve a kisebbségi sorsba születetteket. Meggyőződésünk szerint egy demokratikus európai társadalom nem kreál ilyen kényszerhelyzeteket. Felelőssége éppen abban van minden demokratikus erőnek és kormánynak, hogy a szabad identitásválasztáshoz szükséges intézményi háttérrel és közhangulatot megteremtse, felnőttek tekintse polgárait, és az egyénre bízsa a döntést.

Az előítéletekkel sújtott roma kisebbség esetében ez azt jelenti, hogy változás kell, mert nem vagyunk gombostűre szögezhető rovarok, a kutatások állandó tárgyai, csodabogarak. Apró különbözőségeink ellenére is elsősorban hasonlóak és ugyanolyanok vagyunk, mint mindenki más, érző, emberi lények. Ahogyan a szociálpszichológus mondja: „az előítéletes megnyilvánulások kirekesztők, és aláássák az emberek önbecsülését, korlátozzák az öndefiniálás szabadságát. Vagyis egyszerre jelentenek társadalmi értelemben elnyomást és pszichológiai értelemben fenyegettséget.”³

A cigányság legalább hatszáz éve él együtt a Kárpát-medence népeivel. A magyar szabadságért és függetlenségért vívott harcokban katonaként és fegyver-gyártóként, zenészként és sebborbélyként vettek részt. Napjainkban is elmondható, hogy nincs híd, vasút, közút és metróvonal – amely ne viselné magán cigány munkások keze nyomát is. Nincs talpalatnyi föld, amely ne hordozná cigány szántó-vetői izzadságát is.

c/ a szabad identitásválasztás az egyén joga, feltételeinek megteremtése a demokratikus állam kötelezettsége

A mintegy nyolcszáz éves cigányság joggal várhatja el tehát, hogy végre legyen vége a kolonialista gőgnek, a lekezelésnek és alacsonyabb rendűnek tekintésnek. Kapjon szabad utat végre az **emancipáció.**

² Bársony János: Hiánybetegségek. In: Beszélő, 2006. május

³ Kende Anna

Amikor emancipációról beszélünk, tudjuk, hogy szót kell ejtenünk az **asszimilációról** és a **szegregációról**, valamint az **integrációról** is. Bár ez utóbbi fogalom helyett javasoljuk az **emancipációt**, sokkal kifejezőbb, és egyértelműbb jelentést ad ugyanis használójának.

Az asszimiláció – természetes és erőszakos formája egyaránt – teljes beolvadást jelent a kisebbségek számára. Miközben elítéljük az erőszakos asszimiláció minden formáját, természetesen tartjuk, hogy van spontán asszimiláció is. Ennek szabad választását lehetővé tenni, minden kisebbségi számára, úgy gondoljuk, a mindenkori kormány és a politikai elit eminens feladata kell legyen. Vagyis az előítélet-mentes közvélekedés megteremtése, az elfogadó- befogadó többségi társadalom léte vagy hiánya a létező demokrácia fokmérője.

A **szegregáció** – értelmezésünkben elszigetelést jelent, a többségi társadalom aktív hozzájárulásával történő perifériára taszítást. Éppen ezért nem tekinthető szegregációnak szerintünk például a Gandhi gimnázium, amely leginkább nemzetiségi oktatási intézményként definiálható, vagy a Romaversitas program. Mindkét esetben önként vállalt formákban való részvételtől van szó, ráadásul olyan oktatási intézményekben, amelyek az általuk kínált szolgáltatásokkal a hátrányok leküzdéséhez segítik tagjaikat, nem pedig újabb hátrányokat szülnék. Nem úgy, mint pl. az alacsonyabb oktatási színvonallal működő cigány osztályok. Egyébként általános törvényként fogadjuk el, hogy bármely kisebbségnek joga van (ha sokszor lehetősége nincs is) saját intézmények létrehozására, a lakónegyedektől a kulturális intézményeken keresztül a pártokig. A tény, hogy valahol romák vannak többségben, nem tekintjük szegregációnak.

Az integráció fogalmát felzárkózásként, elvegyülésként is szokták értelmezni, s éppen ez adhat okot téves használatára. Értelmezésünkben az integráció életmódbeli felzárkózás – a kulturális sajátosságok egyidejű megtartása mellett. Ezért javasoljuk a sokkal egyértelműbb és a félreértelmezések lehetőségétől védettebb **emancipáció** fogalmának használatát. Különösképpen indokoltnak tartjuk az emancipáció kifejezést a cigányság esetében, mert egyszerre hordozza magában az emberi jogok és a kulturális jogok kiteljesítésének kívánatos folyamatát.

d/ közmegegyezésekre van szükség

Magyar nemzeti közmegegyezés kialakítására van szükség – politikai hovatartozástól független nemzeti minimum kimunkálására – a roma emancipáció ügyében. Ez a folyamat elképzelhetetlen a roma értelmiség bevonása nélkül, amely bevonás a döntéshozás és végrehajtás szintjén éppúgy kell érvényesülnön, mint az ellenőrzés-értékelés szintjén.

A közmegegyezésnek két szintje van: a többség és kisebbség megegyezése valamint a kisebbség belső megegyezése.

– A többség és kisebbség megegyezésének egyértelművé kell tennie, hogy a nemzet elidegeníthetetlen részét képezik a romák. A több évszázados együttélés nyomán a jövőt is együtt tervezik, minden vonatkozásban teljes jogú állampolgárai a Köztársaságnak. A demokratikus jogok és kötelezettségek érvényesüléséhez szükséges eszközrendszereket számukra is biztosítani kell.

– A roma identitás tartalmáról is szükséges megegyezni, egy vállalható énképről, amely nem osztja ketté a világot romákra és nem-romákra, nem ellenséges és nem bűnbakkereső. A cigány közösségek évszázados értékeiből, a hagyományos kultúra átmenthető megtartó erejéből és a modern kultúra-értékek iránti nyitottságból formál erőt a megkapaszkodáshoz.

Magának a cigányságnak is szüksége van egy belső megállapodásra az identitásról. Ennek a megállapodásnak része kell legyen, hogy

– nem vagyunk az örökös üldözöttek és vesztesek népe

– hogy a cigányságunk megtartását annak köszönhetjük, ősaink tudták, hogy a kornak megfelelő modern szakmai tudás tesz bennünket nélkülözhetetlenné

– ez a modern tudás valaha apáról fiúra szállt, de ma az iskolában lehet megszerezni, ezért nekünk is meg kell hódítanunk a Gutenberg galaxist, sőt a számítógépek világát is

– valaha egy jó cigány sok nyelvet beszélt, világlátott, művelt embernek számított, nekünk is rájuk kellene hasonlítanunk – sok jó kereskedő volt a felmenőink között

– kitűnő emberismerettel és pszichológiai érzéssel, jó kommunikációs készséggel rendelkeztek,

– és ami talán mindennél fontosabb: békeszerető és béketeremtő népek a cigányok, erre utal az írott szabályok nélkül is máig fennmaradt szokás és jogrendszer.

Ennek a közmegegyezésnek a kimunkálásában a Romédia Alapítvány szeretne vezető szerepet játszani. Konferencia sorozat szervezésére teszünk javaslatot, amelyen a települések vezetői és pedagógusai, kisebbségi vezetők és térségfejlesztők egyaránt részt vesznek. Oktatási alpanyagok biztosításával gondoskodhatnánk róla, hogy a hatás tartós legyen, ne pusztán egy konferencia elszálló üzenete maradjon hátra, hanem az iskolai oktatásban vagy tanfolyamokon és szabadidőben közösen használható kiadványok sora erősítse a hatást (folklor kiadványok és oktatófilm a bio-termesztésről, a roma történelemről stb.).

Ahhoz, hogy a többségi társadalom elfogadása is nagyobb mérvű legyen, mindezen értékeink megmutatásához **transzparencia szükséges**. Nem csak a különbségek, de a hasonlatosságok megjelenítéséhez is fórumokra van szükségünk. A létező intézményrendszer szerves részeként kell megjelenjen a cigány kisebbség – szakemberi minőségben reprezentálva legyenek diplomásaink, és ne lehessen rólunk, nélkülünk döntenet, képet alkotni, stb. Kollektív és egyéni méltóságunk megjelenítésére, elfogadtatására és megtanítására van szükség.

e/ etnicizálás a forrásvesztély

Talán az eddigiekből is kitűnt, hogy gondolkodásunk a magyar társadalomról – s benne a kisebbségekről – egyféle komplexitást tükröz:

Nem szeretnénk minden, a romákat is érintő ügyet etnicizálva látni: ha lakásügy, legyen lakásügyként kezelve, ha szociális, akkor szociálisként, ha térségfejlesztés, akkor térségfejlesztésként, ha munkanélküliség, akkor munkanélküliséggként stb. Vagyis ügyeink többsége kétségtelenül és kifejezetten csak etnikum-függetlenül, együtt kezelve juthat sikerre. Miközben természetesen alap gondolatként kell munkáljon az előítéletmentesség minden helyzetben.

f/ kisebbségi ügyek

Marad azonban két halmaz, amelyet kisebbségi ügyként kell kezelnünk: az identitás és a versenyképesség kérdése.

Az identitás kérdésköre – Az identitás tartalmáról való közmegegyezés, a kánon kimunkálása megkerülhetetlen feladat.

– Ennek a közmegegyezésnek nyilvánosnak és sokoldalúnak kell lennie, a lehető legtöbb közintézmény bevonásával.

– A kutatóintézetek és a médiák kiemelt szerepet játszanak a kánon kialakításában.

TUDÁS – KREATIVITÁS – FEJLESZTÉS

– Elengedhetetlen a kánon bevitel az általános iskolai oktatásba, a pedagógusképzésbe.

– (Nincs „roma pedagógia”, ahogyan nincs „cigány bűnözés” sem, csak pedagógia van, mint ahogy csak bűnözés létezik – etnicizálni bármely tudományt, maga a rasszizmus.)

A versenyképesség kérdésköre

– A társadalmi mobilizáció rendkívüli módon lecsökkent
– Az iskola újratermeli a hátrányokat
– Az emancipációs folyamat kibontakozására csak hatékony, célzott intézkedések nyújthatnak esélyt

– Jó példa az ösztöndíj-rendszer (a Romaversitas fiataljainak gyermekei már nem fognak esélyegyenlőségi ösztöndíjra szorulni).

– Az állami és közpénzekből finanszírozott foglalkoztatásnál az eltérő esélyek kiegyenlítésére **kvóta rendszert kell bevezetni**.

– A maffia kezéből ki kell venni a legszegényebbek hitelezési üzletágát.

– Uzsora helyett a bankrendszer nyújtson mikro hiteleket, akár létfenntartáshoz is – a megfizethető kölcsön nem generál hajléktalanná válást (Dél-kelet ázsiai példák mutatják az út járhatóságát).

– A lakhatás biztonsága kiemelkedően fontos feladat kell legyen a megoldások keresésénél.

– A fél-legalitás szürke zónáját fel kell számolni

– A felgyülemlett adósságokat szanálni, rendezni kell

– A középkorúak vagy családosok benntartása a társadalomban a fiatal házásokéhoz hasonlóan fontos

– A „hagyományos cigány mesterségek” felhalmozott tudására alapozva pozíciókat kell szerezni, különös tekintettel a

– környezetvédelem,

– szállítás és

– építőipar területén.

– Az új modern technológiák és szakmai tudások elsajátítására célzott programok és vállalkozói hitelek kellenek.

3. Javaslataink

Az alábbiakban néhány ponton a problémák megoldására, a feszültségek feloldásának általunk látott lehetőségeit felvillantva teszünk néhány javaslatot.

Ezen a ponton csupán vázlatosan, de éppen a mainstream intézményekkel való együttműködés lehelhetne életet javaslatainkba.

Szükségét látjuk, hogy a **tervezés-végrehajtás-értékelés** szintjein bevonásra kerüljenek a roma közösségek és a roma értelmiség. A **szubszidiaritás** elve természetesen meghatározó, de számolnunk kell azzal, hogy a hátrányos helyzetű településeken éppen a helyzet megváltoztatására képes kapcsolati és kulturális tőke hiányzik, az értelmiség eltávozása jelenti a végleges leszakadást. Különösen igaz ez a cigány közösségek esetében, ahol az értelmiség rendkívül alacsony lélekszámú. A felzárkózást, településfejlesztést elsősorban az importált, helybevitt források, és fejlesztéssel foglalkozó szakemberek állandó jelenléte tudná katalizálni.

Javasoljuk:

I. Tulajdonviszonyok tisztázása

A cigánytelepek évtizedek, de meglehet évszázadok óta tekkönyvi tulajdonjog bejegyzése nélkül léteznek. Rendezni

kell a viszonyokat, amelynek révén a területcsere és a kölcsönfelvétel egyaránt könnyebbé válik, a telepfelszámolás első ütemeként mindenképpen szükség van rá.

II. Ki birtokolja a cigányságról alakított kép attribútumát?

A társadalmi szegregáció erősödésével olyan mértékben csökkentek a személyes találkozási alkalmak, hogy a cigányságról kialakított kép birtokosa elsősorban a többségi média. Ezzel a felelősséggel többségük nincsen tisztában, vagy ha igen, nem tudnak mit kezdeni vele. **Média monitoring center** alakítására van szükség, amely egyik részről tematizálni képes a többségi médiát, másik részről felkészült újságírók és ügyvédek segítségével követi és lereagálja az elszabadult közbeszédet.

III. **Az elmaradott régiók** éppen attól szakadtak le, hogy onnan a vállalkozói és értelmiségi réteg elvándorolt. A társadalmi kohézió megteremtéséhez **fejlesztő csoportok** (development agencies) felállítására van szükség, amely csoportokban a közösségfejlesztő és a közgazdász szakember, a mérnök és az agronómus egyaránt helyet kapna, természetesen a település, illetve régió arculatától függően.

– Ne csupán pályázatok útján lehessen elérni fejlesztési forrásokat, hanem a regionális fejletlenség függvényében álljanak rendelkezésre meghatározott források. A pályázatoknak való teljes kiszolgáltatottság a hátrányos helyzetű régiók további leszakadását vetíti előre.

– Feltétel legyen, hogy a roma közösségekre is terjedjen ki a fejlesztés.

– A civil szféra megerősítése a demokratikus, nyitott társadalom létfeltétele, ezért különös hangsúlyt kell helyezni a helyi civil szervezetek bevonására és megerősítésére.

IV. **Együttműködést** szorgalmazunk a tudományos intézmények és a közintézmények, valamint a civil szervezetek között.

– Például a megyei múzeumoknak legyen a helyben élő kisebbségek, köztük a cigányság történetére, hagyományaira stb. vonatkozó gyűjtési és kiállítási része. (A jelenlegi felkészületlenséggel számolva sokat segíthetnének a kisebbségi és roma civil szervezetek a gyűjtés és kiállítás szervezésben. Kitűnő példa a Lajosmizsei Helytörténeti Gyűjtemény és a helyi roma közösség, valamint az iskola együttműködése.)

– Az Európai Folklor Intézet kiadványai között legyenek romákra vonatkozóak is.

– A történelemkutatásba férjen bele az együttélés évszázadainak dokumentálása, rangján értelmezése, tanítása.

– A Holocaust kutatás terjedjen ki a romák sorsának nyomon követésére, bemutatására is. Stb, stb.

V. **Az oktatásban** érvényesüljön a hazai kisebbségek, köztük a romák életét, részvételét a történelmi folyamatokban tárgyaló része. A kisebbségi kutatóintézetek, de civil szervezetek is rendelkeznek oktatási segédanyagokkal, amelyeket kitűnően lehetne hasznosítani a pedagógusképzésben és az oktatásban is. A Romédia Alapítvány által készített „Historia romani-roma történelem” oktatófilm sorozat bekerülhetne az oktatási segédanyagok sorába és használhatóna a közép- és felsőoktatásban, valamint a pedagógus továbbképzésben, hozzásegíthetne egy új szemlélet kialakításához.

VI. **A médiában** ne pusztán kuriózumként vagy konfliktusos helyzetben jelenjenek meg a kisebbségek. Különösen fontos, hogy karakteres roma arcok jelenjenek meg a képernyőkön, az indirekt befolyásolás lehetőségét kihasználva. A diplomás roma fiatalok médiába irányítása, ösztöndíjjal való továbbképzése

megerősítésre váró, hasznos folyamat. A Roma Produkciós Iroda Alapítvány kezdeményezése áttörést hozhat az elektronikus médiában, a műsorkészítő roma fiatalok jelenléte és szemléletmódja jótékonyan befolyásolja az mtv-roma képét.

VII. **A Duna Televízió és a Romédia Alapítvány** együttműködése ígéretesnek mondható: a roma történelem sorozat bemutatásán túl saját roma adás (targeting) elindításán munkálkodnak, és ugyanakkor előkészületben van egy világjáró sorozatunk, amely romák szemével láttatja a nagyvilágot (meanstreaming).

VIII. **A kutatóintézeteknek** legyen a kisebbségek kultúráját, történelmét, stb. feltáró munkatársa. A folyamatot olyan együttműködéssel szeretnénk kezdeni, ahol általunk biztosított források segítenek az első két évben, hogy kutatóink munkája szervesüljön az adott kutatóintézetben.

A Romédia Alapítvány kezdeményezése a Politikatörténeti

Intézettel és a Hagyományok Házával, illetve Európai Folklor Intézettel rendkívül jó fogadtatásra talált, a megvalósulásnak az anyagi források szűkössége szab határt.

IX. Természetesen ez nem mond ellent annak a törekvésünknek, hogy a kisebbségi intézmények egyidejű megszületését szorgalmazzuk. Meggyőződésünk szerint nagy segítség lenne, ha végre lenne **roma múzeum és kutatóközpont**, ahol az együttélés évszázadait, a romák által létrehozott értékeket lehetne bemutatni. Kiadványozással és iskolai csoportok foglalkoztatásával egyaránt európai léptékű intézményt lehetne működtetni, európai körülmények között.

X. Egy **roma színház** várva várt megszületése a nyelv felvirágzását és a roma folklór népszerűsítését egyaránt szolgálná.

XI. A **roma rádió** országos adása vonatkozási pont lehetne a legnagyobb lélekszámú kisebbség esetében.

